

היתה לטומאה החמורה בלבד ולא לקלה (שבזה נחלקו לשיטת תוס').

סיכום

נחלקו אמוראים האם שתי מחשבות על חצאי כזית חוץ לזמנו מצטרפות לפגל, כאשר היתה ביניהן מחשבה על חצאי זית חוץ למקומו: דעת רבא שפיגל, ורב המנונא חולק, וכן דעת רב דימי ורבין (אלא שנחלקו ביניהם כשהחצי שחוץ למקומו קדם לשני חצאי החוץ לזמנו). בהמשך הסוגיה מובאת דעת רב אשי, ורש"י מפרש שדעתו כרבא, וכן פסק הרמב"ם. מן האחרונים יש שכתבו שאין ראייה מרב אשי לדעת רבא (שפת אמת; גרי"ז), ולשיטתם אפשר שהלכה כרב המנונא.

לשאלה זו השלכה גם להלכות טומאת אוכלין: כשחצי ביצה אוכל ראשון לטומאה מעורב בחצי ביצה אוכל שני, ואחר כך נצטרף להם חצי ביצה אוכל ראשון, לדעת רבא הרי זה משלים לכביצה לראשון לטומאה, ולדעת רב המנונא אינו משלים. רב המנונא מודה במקרה שהחצי ביצה אוכל ראשון בא מעיקרו מכביצה שלמה אוכל ראשון (רש"י), או במקרה שאחר כך נצטרף גם חצי ביצה אוכל שני (תוס').

מערכה עד. מחשבה פסולה על אכילה יוצאת דופן (לא,א-ב)

פיגול¹, על פי הפסוק: "ואת איזבל יאכלו הכלבים בחלק יזרעאל" (מלכים-ב טז,י), המגדיר את אכילתם כ'אכילה'. יש בכך חידוש עקרוני, שכן היה מקום לומר שהתורה החמירה במחשבת פיגול משום שהאדם מתכנן לעשות עבירה באכילת הקרבן חוץ לזמנו (שהוא איסור כרת) או בהקטרתו חוץ לזמנו (שהוא איסור הקטרת פסולים), ואילו האכילתו לכלבים היא אמנם בזיון הקדשים, אבל אין בה לאו (מלבד הלאו של נותר בעצם שהייתה הקרבן, ומחשבה להשהות איננה פוסלת, פרט לדעת ר' יהודה הפוסל גם ב'מחשבת הינוח'²).

רבי אמי מקשה על כך, שמצינו לשון אכילה גם באש, שנאמר (איוב כ,כו): "תאכלהו אש לא נופח", ובכל זאת

אחרים זקוק הוא לשיעור כביצה⁴. אם כן, כאן חסר השיקול "הכא איכא שיעורא" שהוזכר קודם, ולכן סובר רב המנונא שהאוכל ישאר בטומאתו הקלה גם כשיצטרף לו אוכל חדש בדרגת הטומאה החמורה שהיתה לו מקודם. תוס' (ד"ה אמר) מפרשים אחרת: גם כאן מדובר באוכל שהיה בו מלכתחילה כביצה (ולדעתם אוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה כלל⁵), אלא שרב המנונא האומר "אף על גב דהדר מלייה" מתכוון לומר שישלים רק את הכביצה מן האוכל החמור ולא ישלים את הקל, ומכיוון שבאוכל הקל לא יהיה שיעור – הוא ימנע מן החמור להשלים את שיעורו⁶. יוצא מתוס' דבר מחודש, שבתערובת חצאי ראשון ושני לטומאה, אם יצטרף להם רק חצי ראשון – לדעת רב המנונא אינו משלים לראשון, ואם יתווסף להם גם חצי שני – תהיה הטומאה חמורה יותר!

הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין ד,א) סובר כרש"י בנקודה זו שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא. בעניין צירוף חצאי ביצה בדרגות טומאה שונות, הרמב"ם (שם הל' יב-יג) מביא את דיני המשנה בלבד, ולא כתב מה הדין כאשר החצי ביצה החמור יותר היה מלכתחילה רק חצי ביצה (שבזה נחלקו רבא ורב המנונא לשיטת רש"י), או כאשר השלמת השיעור

נאמר בתורה (ויקרא ז,יח): "ואם האכל יאכל... ביום השלישי... פיגול יהיה". "האכל יאכל" נדרש לאכילת אדם ו'אכילת מזבח' (זבחים כח,ב), ומכאן שהעושה אחת מעבודות הזבח, ובשעת עשייתה חשב לאכול מבשר הזבח לאחר זמנו, או להקטיר ממנו לאחר זמנו – פיגל את הזבח. בסוגייתנו דיון על אכילות יוצאות דופן: אכילה על ידי בעלי חיים, "אכילה" על ידי אש, על ידי שני בני אדם, או על ידי אדם אחד אך שלא ברציפות, האם הן מוגדרות כ'אכילה' לעניין מחשבות אלו.

א. אכילת כלבים או אש

רבי ינאי אומר: "חישב שיאכלהו כלבים למחר –

¹ הוה שיעורא". מאידך, יש קושי מסוים בפירוש תוס', שראוי היה לבטא בקושיה את העובדה שרק אחד מהם הושלם, כגון: "דהדר מלייה לחמור לחודיה", וכמו כן יכלה הגמ' לדחות במקום "דילמא דלא הדר מלייה" "דילמא דמלי לתרוויה" (עיי' קרן אורה, שנקט מכת זה כשיטת רש"י).

1. נראה שהגמ' יודעת שבלשון בני אדם אכילת כלבים קרויה אכילה, כפי שמצאנו בלשון המשנה (בכורות ד,ד; תמורה ו,ה; אהלות יא,ז), אבל היה מקום לומר שאולי בלשון המקרא לא היה כך, ועל זה הראיה ממלכים.

2. בשפת אמת התקשה בזה מצד אחר: הרי אין דרך קדשים להיאכל על ידי כלבים, ומדוע מחשבה זו מפגלת? הרי פיגול אינו אלא בחושב "לאכול דבר שדרכו לאכול" (משנה כט,ב)! היה מקום ליישב, ש"דבר שדרכו לאכול" פירושו - כדרך בני אדם באכילת חולין (ואם לא כן, הרי כל בשר הקדשים אין דרכו לאכול ביום השלישי), והרי דרכם לתת בשר חולין לכלבים. אבל תירוץ זה נסתר מהסוגיה על עור האליה

4. כך כותב רש"י כאן על פי הספרא. בשאלה זו קיימת סתירה בפירושי רש"י: במקומות רבים כתב שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא (כגון בשבת צא,א ד"ה אי לענין טומאה; פסחים לג,ב ד"ה בכביצה; סוטה לב,ב ד"ה ונותנת), ובמקומות רבים אחרים כתב שאינו מקבל טומאה בפחות מכביצה (כגון להלן קה,ב ד"ה צריכה מחשבה; מנחות נד,ב ד"ה כי פליגי; חולין פב,א ד"ה ואמר ריש לקיש). מפירושו לפסחים שם משמע שפירושו כאן הוא 'משנה אחרונה' שלו, וכן כתב בשדי חמד (ערך טומאת אוכלין עמ' 34), אולם בתוס' (פסחים שם ד"ה לאימת, ועוד) נקטו שמסקנת רש"י שפחות מכביצה אינו מקבל טומאה.

5. נראה שכוונתם שכן הדין מדאורייתא, ומדרבנן די בכל שהוא, כשיטת תוס' בכמה מקומות. אם כן, מצינו ראשונים שנקטו שאפילו מדרבנן אין טומאה בפחות מכביצה, וביארו את הספרא באופנים מיוחדים, עיי' רשב"א בשבת צא,א.

6. תוס' מדייקים כפירושם מלשון הגמ': "הכא איכא שיעורא", בלשון הווה, ולא

בשיטה מקובצת (אות לט) מוסיף לתשובת התוס': "אלא מאכילת בשר מייתי ראייה, דסלקא דעתך אמינא דגבי כלבים לאו אכילה היא". ומשמע שהגמ' חותרת להוכיח שדרך הכלבים לאכול בשר, כדברי היעב"ץ, ואין ללמוד מכאן על בהמה.

הרמב"ם: מחשבת אכילת כלבים או אש מצטרפת למחשבת אכילה רגילה

הרמב"ם (שם) פוסק הלכה זו כך: "חשב לאכול כחצי זית... ולהקטיר חצי זית... הזבח כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין. ואם הוציאו בלשון אכילה, ואמר שיאכל כחצי זית ותאכל האש חצי זית, הרי אלו מצטרפין, לשון אכילה אחד הוא... חשב לאכול כחצי זית, ושתאכל בהמה או חיה כחצי זית, בין במחשבת מקום, בין במחשבת זמן, הרי אלו מצטרפין, ששם אכילה אחד הוא".

ב'אוצר חיים' התקשה בפסק זה, שכן בגמ' משמע שמדובר במקרה שחשב שכל הכזית יאכל על ידי כלבים, או על ידי האש, ומדוע פסק הרמב"ם דין זה דווקא באופן של צירוף לחצי זית באכילה רגילה? גם הנימוקים שנתן הרמב"ם להלכה זו ("לשון אכילה אחד הוא", "ששם אכילה אחד הוא"), מובנים שהחידוש הוא ששתי האכילות השונות מצטרפות זו לזו (אלא שלעניין צירוף אכילת אדם עם אכילת אש הדגיש את הקשר הלשוני, "לשון אכילה", ואילו לעניין צירוף אכילת אדם ובהמה הדגיש את הקשר הענייני, "שם אכילה"), ואילו מהגמ' משמע שהחידוש הוא בעצם הדבר שאכילת אש או כלבים קרויה אכילה!

נראה שאכן הרמב"ם הבין שהגמ' עוסקת במקרה של צירוף, משום שהסוגיה כולה עוסקת במקרים של צירוף חצאי זיתים: לעיל עסקה הגמ' במקרים שונים של צירוף חצי כזית חוץ למקומו וחצי כזית חוץ לזמנו, ובהמשך נדונו החושב לאכול כזית בשני בני אדם, או צירוף אכילות שיש ביניהן יותר מכדי אכילת פרס. ראייה נוספת להבנה זו, שרבי אמי מנסה לדייק לענייננו מן המשנה "לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית", הרי שהסוגיה עוסקת בצירוף שני חצאי כזית. וכן מדוקדקת לשון רש"י ד"ה וכי תימא: "אלמא לא מדמי אכילות להדדי, דכל חדא וחדא למילתיה הוא דהויא

שנינו (לעיל כט,ב) שהחושב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית למחר – לא פיגל, הרי שאכילת האש (ההקטרה) אינה נחשבת אכילה (שכן אם היתה נחשבת אכילה – היתה מצטרפת למחשבה שחשב לאכול כחצי זית, ויוצרת מחשבת אכילה בשיעור כזית שלם), אלא רק אכילה על ידי אדם³. הגמ' משיבה, שבאמת גם אכילת אש נחשבת אכילה, ואם שחט על מנת לאכול חצי זית על ידי אדם ושאש המזבח תאכל חצי זית נוסף – פיגל; אך זאת בתנאי שביטא⁴ את מחשבת שריפת הבשר בלשון "אכילה", אבל אם ביטא זאת בלשון אחרת (כגון "הקטרה") – אין זו "מחשבת אכילה".

תוס' (ד"ה חישוב) מקשים, מדוע מחשבה על אכילת כלבים למחר מפגלת, בעוד שלהלן (לו,ב) הגמ' מעלה אפשרות (ואולי גם סוברת כך למסקנה) שמחשבה על אכילת טמאים למחר אינה מפגלת. ראה על כך בהרחבה להלן מערכה צא.

בשאר בעלי חיים

היעב"ץ כאן מפרש שהגמ' נקטה בדווקא "שיאכלוהו כלבים", שכן דרכם לאכול בשר, וכך הדין גם אם חשב שתאכל ממנו חיה; אבל אם חשב שבהמה תאכל מבשר הזבח – לא פיגל, שאין דרכה של בהמה לאכול בשר (בבא קמא יט,ב; מדרש שמואל כא,ג). אולם העירו אחרונים שהרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין יד,י) פסק שגם המחשב על אכילת בהמה פיגל: "חשב לאכול... ושתאכל בהמה או חיה כחצי זית... הרי אלו מצטרפין" (יכהן פאר ואוצר חיים; ציץ אליעזר ח"י סי' יד,א)⁵. במנחת חינוך (קמד,ד) כתב שהוא הדין למחשב על אכילת עוף⁶.

תוס' (ד"ה ואת) שואלים: מדוע הביאה הגמרא דוקא פסוק העוסק בכלבים, ולא את הפסוק: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא כה,ז), בו נזכרת לשון אכילה בבהמה וחיה באופן כללי? הם משיבים, שאין חידוש בכך שאכילת בהמה בדבר הראוי לה נחשבת אכילה, "אלא מאכילת בשר מייתי ראייה" (ועיין גם תוס' מנחות יז,ב ד"ה דלא). מתשובה זו משמע שהגמרא רוצה להביא ראייה שגם אכילה שאיננה כדרך הבהמה, כגון אכילת בשר, נחשבת אכילה, ולא כדברי היעב"ץ. אולם

שאכילת בעלי חיים מכלה את האוכל (ראה מורה נבוכים ח"א פרק ל). בפרט יש להעיר, שהניקוד באיוב הוא "תִּאֲכְלֶהוּ אֵשׁ", לשון איכול (עיין 'דעת מקרא' שם). נראה שהגמרא לא חילקה כך, מפני שהיא סוברת שמחשבת אכילה מתייחסת גם למבן המושאל של מושג זה.

4. מלשון הגמרא "דאפקה", משמע שמדובר במי שמבטא את מחשבתו בדיבור, ויש שהוכיחו מכאן שכל המחשבות הפוסלות אינן פוסלות אלא בדיבור (שיטה מקובצת ב"מ מג,ב, בשם תוספות שאנץ), וראה לעיל מערכה א.

5. הציץ אליעזר אף מבהיר שאין כוונתו של הרמב"ם ב"בהמה" לכלב, שכן לדעת הרמב"ם כלב הוא בכלל חיה (ראה הל' כלאים ט,ח).

6. וכן במקרא: "והיתה נבלתך למאכל לעוף השמים" (דברים כה,כ), "ואכל העוף את בשרך מעליך" (בראשית מ,ט).

(כז,ב-כח,א), ממנה עולה בבירור שהחושב לאכול את האליה עצמה לא פיגל, אע"פ שבחולין הרי היא מותרת ונאכלת. כמו כן החושב לאכול מבשר העולה לא פיגל (הל' פסוהמ"ק יד,ה), אע"פ שנאכל בחולין.

יתכן להסביר אחרת, שהתנאי "דבר שדרכו" מוסב רק על הדבר שעליו הוא חושב, וכן על עיקר מחשבתו, אם לאכילה או להקטרה, אבל לא על האישים האוכלים. וטעם הדבר, שלשון התורה "האכל יאכל", בלשון נפעל, עוסקת בעצם האכילה ובדבר הנאכל אבל לא באוכלים (אם כי, רש"י במנחות יב,א ד"ה כל הקומץ כתב שדין "דבר שדרכו לאכול" עניינו שהחושב לאכול דבר הנקטר או להקטיר דבר הנאכל בטלה מחשבתו אצל כל אדם, ולפי סברה זו קושיית השפת אמת במקומה).

3. אמנם, יש מקום להבחין בין אכילת כלבים לאכילת אש, שכן אכילת בעלי חיים היא אכילה במובן הפשוט של המילה, בעוד ש'אכילת אש' אינה אכילה ממש אלא שימוש לשוני מושאל, המבטא את העובדה שהאש מכלה את הדבר הנשרף, כשם

אש שהיא, ובאימורין – באש המזבח דווקא, ואפילו ללא ציון האש, אלא בהבעת ההקטרה בלשון אכילה.

כמה אחרונים⁸ דייקו אחרת מלשון הרמב"ם הנ"ל "ואם הוציאו בלשון אכילה". הדברים מוסבים על "ולחקטיר חצי זית" שלעיל מיניה, כלומר: אם חשב על ההקטרה בלשון אכילת אש. מכאן, שלדעת הרמב"ם מחשבת אכילת אש מועילה רק בדבר הנקטר, אבל בדבר הנאכל – אכילת האש אינה מחשבה, שאין זה אלא איבוד. יש להוסיף, שמעצם הפרדת העניינים ברמב"ם, שלא קיצר בלשונו וכתב: "שתאכל בהמה או חיה או אש", משמע שהדין הראשון אכן אינו אלא בדבר הנקטר.

יתכן לומר בדעת הרמב"ם יתירה מוזה: גם בדבר הנקטר, אכילת אש של הדיוט אינה מפגלת, וכוונתו באמרו "ואם הוציאו... ותאכל האש" לאש המזבח דווקא, וסתמו כפירושו, שהמחשבה בדבר הנקטר שתאכלהו האש היינו אש המזבח⁹.

ברם, בקרן אורה תמה על שיטת הרמב"ם, וכתב שאינה משתמעת בסוגיה. כוונתו לומר (כפי שביאר באבן האזל), שדברי ר' אמי הם המשך לדברי ר' ינאי העוסקים באכילת בשר לכלבים. החידוש שמדובר באש המזבח דווקא מוקשה אף יותר, שכן מלשון ר' אמי "אלא מעתה" משתמע שעיקר קושייתו מסברה, שאם נאמר כסברת ר' ינאי – נצטרך לומר זאת גם במקרה תמוה ומוזר יותר, ומשמע שהדברים אמורים באש של הדיוט. ויש שהבינו ברמב"ם אחרת, שאמנם דבריו אמורים על הקטרת אימורין, אבל אין זה בדווקא, ואדרבה, קל וחומר שבאכילת בשר מועילה מחשבת אכילת האש (מנחת אברהם, לגר אברהם נח גרבוז, על מס' זבחים).

ב. אכילה בשני בני אדם, או שלא ברציפות

בכל ענייני אכילה שבתורה, במצוות ובאיסורים, אין אכילה בפחות מכזית, ובתנאי שייאכל על ידי אדם אחד, ובמשך זמן שאינו עולה על הזמן הראוי לאכילת פרס¹⁰. אולם לגבי מחשבה הפוסלת מסתפק רב אשי¹¹, האם החושב לאכול כזית על ידי שני בני אדם מפגל: האם הולכים אחר המחשבה, העוסקת בכזית שלם, או אחר האוכלים (על פי מחשבתו), שאמורים לאכול רק חצי זית כל אחד? אביי פושט שהקרוב מתפגל, על פי המשנה האומרת שחצי זית באכילה וחציו בהקטרה אינם מצטרפים, ומשמע ששתי אכילות מצטרפות.

9. בפרט שלדעת הרמב"ם מחשבת פיגול דיה במחשבה, כפי שהתבאר במערכה א.

10. פרס - חצי, והכוונה לאכילת חצי ככר לחם, בשיעור שלוש או ארבע ביצים. בפוסקים קיימות הערכות שונות למשך זמן זה, בסביבות חמש עד עשר דקות (עין אנצ'ת ערך אכילת פרס).

11. כך הנוסח לפנינו, אבל לא נראה שאביי יפשוט את בעייתו של רב אשי, המאוחר לו (אך עיין ברש"ש, שמקיים נוסח זה). בצד הגמ' נוסח אחר: רב אסי, ובשטמ"ק: רבא, וכן בשני כת"י בדק"ס.

אכילה", שהדיון בראיה זו אינו האם אכילת כלבים קרויה אכילה, אלא האם היא דומה לאכילת אדם.

על פי זה סובר הרמב"ם, שהסוגיה באה לחדש את שני הדברים, שאכילת כלבים (או אש) נחשבת אכילה, ושהיא אף מצטרפת לכזית למחשבת אכילה רגילה⁷.

'אכילת אש' – איזו אש ועל מה הוא חושב

רש"י כותב: "אלא מעתה חישב – על הבשר לאכול באש הדיוט". שני חידושים כאן: מדובר אפילו באש של הדיוט (וכן בתוס' ד"ה דכתיב), ומדובר בבשר העומד לאכילה דווקא, ואילו באימורין אין המחשבה לאכילת אש של הדיוט תופסת. וכן מבואר בתוס' להלן (לה, א ד"ה באכילת פרים), שבסוגיה כאן מדובר "במידי דראוי לאכילת אדם". מתשובת הגמ' "אי דאפקה בלשון אכילה הכי נמי" מבואר, שמחשבה להאכיל אימורין לאש המזבח נחשבת כאכילה, ומחשבה זו אף מצטרפת למחשבת אכילת אדם.

שריפת בשר באש שאינה אש המזבח. לדעת רש"י ותוספות, אם חשב לשרוף את הבשר הנאכל באש רגילה וביטא את מחשבתו בלשון 'אכילה', שתאכלהו האש - הרי זה פיגול. בדעת הרמב"ם נראה שדין זה נאמר בדברים המוקטרים ולא בנאכלים, ואפשר שלדעתו מדובר על אש המזבח דווקא.

בגמ' במנחות (יז, ב) נאמר, על פי הפסוק "אם האכל יאכל", שמחשבה להאכיל למזבח (גם ללא ציון 'אש המזבח') מפגלת, ואפילו בדבר הראוי להקטרה. תוס' שם (ד"ה דלא) מסבירים את החידוש שבדבר, שאם חשב על אימורין להאכילם לאש הדיוט – לא פיגול, ודווקא בבשר אמרה הגמ' כאן שאכילת אש הדיוט דינה כאכילה. אם כן, מחשבה לאכילת אש מועילה בשני אופנים: בבשר – בכל

7. בערוך השולחן (קמח, ז) מסיק, שמחשבת 'אכילת אש' מצטרפת לא רק למחשבת אכילת אדם, אלא גם למחשבת הקטרה, מפני שהזהות המהותית בין הדברים חשובה אף יותר מן הזהות הלשונית. נראה שכוונתו לאכילת אש במזבח דווקא, ולא לאש של הדיוט, השונה מהותית מהקטרה. ובעולת שלמה (סה, א) חולק בזה, ומפרש שהמשנה (שם) שאין אכילה והקטרה מצטרפין לפגל בעוף (שהתקשו בה האחרונים, שהרי לא מצינו בעוף אחד גם אכילה וגם הקטרה, אלא אכילה בחטאת והקטרה בעולה) עוסקת בכהאי גוונא.

8. קרן אורה (כאן ובמנחות); ליקוטי הלכות במנחות; אבן האזל.

רבא מעלה ספק נוסף, במי שחשב לאכול מהזבח כזית במשך זמן של יותר מכדי אכילת פרס: האם יש לדמות זאת לאכילת אדם, או לאכילת המזבח, שיכולה להימשך זמן רב, בהתאם לעוצמת הבעירה? אביי מנסה לפשוט גם ספק זה ממשנתנו על צירוף מחשבת אכילה והקטרה, בהנחה שמדובר על הקטרה ממושכת, ומשתמע שאף האכילה כיוצא בה, והגמ' דוחה את ראייתו, שאפשר שהמשנה עוסקת בהיסק גדול. נמצא, לכאורה, שמסקנת הסוגיה היא שהספק הראשון נפשט לחומרא, והספק השני לא נפשט. מן הסוגיה משתמע שהחושב להקטיר בזמן ממושך – פיגל לכל הדעות, מפני שכך דרכה של הקטרה לעיתים, והספק רק לגבי אכילת אדם (וכן מוכח מתוס' ד"ה ביתר).

הכרעת הרמב"ם: מחשבת אכילת כזית ביותר מכדי אכילת פרס – מצטרפת

הרמב"ם (הל' פסוהמ"ק יד,י) הכריע בשני המקרים באופן זהה: "חשב על כזית שיאכלוהו שנים – הרי אלו מצטרפין.

כדי אכילת פרס. שיעור זמן זה נמדד באכילת "פת חטים ולא פת שעורים, מיסב ואוכלן בלפתן" (נגעים פ"ג מ"ט).

חשב לאכול כזית ביתר מכדי אכילת פרס – הרי זה מצטרף. המפרשים תמהים: כיצד הכריע הרמב"ם בספק השני, בעוד שמהגמ' משמע שהספק לא הוכרע? יש אומרים, שלדעתו תירוץ הגמ' "דלמא בהיסק גדול" אינו אלא דחייה בעלמא (כסף משנה; קרית ספר בתירוץ הראשון), ויש המציעים שבגרסתו של הרמב"ם בגמ' לא הופיעה הדחייה כלל (כס"מ; ועיין בתוס' יו"ט בפ"ג מ"ג מקור אחר לפשיטת

הספק)¹². יש שהלכו בדרך אחרת, שהרמב"ם הכריע שמחמת הספק הרי זה פיגול (קרית ספר בתירוץ השני; וקשה, שיש בהכרעה זו גם צד קולא, שהאוכל מביא חטאת, ואם אינו פיגול – הרי זה חולין בעזרה. חק נתן).

אמנם נראה שהרמב"ם הסיק את הכרעתו מתוך הסוגיה עצמה. שכן לכאורה, הספק השני אין לו מקום, שהרי אם אכילת שני בני אדם מצטרפים – כל שכן אכילת אדם אחד ביותר מכדי אכילת פרס!¹³ ולפיכך כתבו אחרונים (פנים מאירות; זבחי צדק) שהספק השני הוא בדרך של 'אם תמצי לומר': אם תאמר שכשחשב שיאכלוהו שני בני אדם אין האכילות מצטרפות – מה יהיה הדין כשחשב שאדם אחד יאכל ביותר מכדי אכילת פרס? האם גם שם נאמר שאין האכילות מצטרפות, או ששם נדמה את האכילה לאכילת מזבח שנמשכת יותר מכדי אכילת פרס? ממילא, אחר שהגמרא הכריעה ששתי אכילות מצטרפות, כל שכן אכילה אחת ביותר מכדי אכילת פרס (זבחי צדק; מנחת יהודה)¹⁴.

חיוזק לפסק זה מן התוספתא (זבחים ב,ג): "השוחט את הזבח... לאכול מברשו כחצי זית בחוץ [וגם] להקטיר מאימוריו כחצי זית למחר – כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין זה עם זה, אבל אכילה ואכילה [זו בחוץ וזו מחר, כמו ברישא!], הקטרה והקטרה, מצטרפות זו עם זו, למרות הפרש הזמן שביניהן"¹⁵.

סיכום

החושב על הקרבן שיאכלוהו כלבים לאחר זמנו – פיגל, והוא הדין לשאר בעלי חיים (רמב"ם), ויש אומרים שדווקא כלבים, שדרכם בכך (יעב"ץ; משמע בשטמ"ק). לדעת הרמב"ם, עיקר החידוש בכך הוא שמחשבה זו אף מצטרפת למחשבת אכילת אדם.

גם מחשבה על אכילת אש מפגלת. לדעת רש"י ותוס' מדובר, כמשתמע מפשט הסוגיה, בחושב על דבר שדרכו לאכול, לתתו לאכילה בכל אש שהיא, או בחושב על דבר שדרכו להקטיר לתתו לאכילה באש המזבח. ברמב"ם משמע שמחשבה זו מועילה רק בדבר שדרכו להקטיר (קרבן אורה ועוד), ואפשר שדווקא באש המזבח.

בגמ' הובאו שני ספקות: מחשבה לאכול על ידי שני בני אדם, ומחשבה לאכול ביותר מכדי אכילת פרס. הספק הראשון נפשט לחומרא, ובשני הגמ' ניסתה לפשוט ודחתה את הראיה. הרמב"ם הכריע גם בשני לחומרא, משום שהבין שדחיית הגמ' היא דחייה בעלמא (כס"מ), או משום שפשיטת הספק הראשון פושטת ממילא גם את השני (זבחי צדק).

12. בכתה"י שבידינו אין עדות לנוסח כזה.
13. הסברה ש"ביתר מחשבה אזלינן" מחייבת, לכאורה, לצרף את האכילות גם כשחושב שיאכל ממנו ביותר מכדי אכילת פרס. אמנם בקרבן אורה (על תוס' ד"ה ביתר) סובר שאכילה ביותר מכדא"פ איננה רק חסרון בשיעור, אלא זוהי אכילה שלא כדרכה, וגרועה מאכילת שני חצאי זיתים בהפרש זמן זה מזה (ראה להלן הערה 15), ולפי דבריו נראה שגם אין להקיש מאכילת שני בני אדם לאכילה ביותר מכדא"פ.

14. לגרסה "רבא" בספק הקודם (עיין הערה 11) שני הספקות הם מאותו אמורא, והדבר מחזק את האפשרות שהם קשורים זה לזה בדרך של 'אם תמצי לומר'. ונראה
15. תוס' (ד"ה ביתר) הקטו על הגמ', מדוע לא פשטה מהמשנה (כט"ב) על צירוף כתצי זית בחוץ לכתצי זית למחר, ותירצו שניתן להעמידה בהקטרה דווקא, אבל בתוספתא מדובר במפורש על אכילה. בקרבן אורה התקשה בשאלה מדוע הגמ' לא פשטה ממנה, וכתב לחלק בין צירוף חצאי כזית בהפרש זמן לבין אכילה ביותר מכדא"פ (ראה לעיל הערה 13).